

operatur. Professionem igitur factam ob prioris voti obligationem, dicimus necessario debere censeri factam ex metu, quoniam in illum tandem resolvitur. Nam ad talem professionem cogit promissio, et ad promissionem coegerit metus; ergo de primo ad ultimum metus est, qui cogit ad professionem; est ergo nulla; ergo non potest prior promissio obligare, alias veluti falsificaret (ut sic dicam) seu destrueret seipsam, quia obligando redderet impossibile suum complementum. Quapropter simplex votum castitatis, verbi gratia, metu extortum validum est, non solum jure naturae, sed etiam positivo, quia neque in se neque in alio invenitur irritatum; votum autem simplex religionis metu extortum, licet in se et directe non inveniatur irritatum, tamen, quia professio religionis metu extorta irrita facta est per canonicam legem, ideo eadem lex abstulisse videtur objectum talis voti, nam satis probabiliter ostensum est nullum habere, circa quod valide versari possit. Atque hoc etiam suadere potest dictum cap. *Prælatum*, sed de illo voto latius in proprio loco dicetur, in quem ultimum judicium de hoc puncto differimus.

CAPUT IX.

UTRUM VOLUNTAS VOVENDI NON SOLUM LIBERA,
SED ETIAM PLENE ET EXACTE DELIBERATA
ESSE DEBEAT?

1. Hæc est alia proprietas, quæ ad votum postulatur, nimilum, ut ex deliberatione fiat, ac subinde ut propositum ejus deliberatum sit. De ipsa vero deliberatione, quis actus sit, nonnulla est contentio, quæ mihi parvi momenti et de nomine esse videtur. Cajetan. enim, d. q. 88, art. 1, putat deliberationem esse actum voluntatis eligentis unum ex multis, quæ prius per rationem considerata et inter se collata fuerunt; quia quamdiu aliquis cogitat, et discurrit donec eligat, non dicitur deliberasse, quia nondum se determinavit. D. Thom. autem, in eod. art. 1, aperte distinguit deliberationem a proposito voluntatis, dicens propositum præxigere deliberationem, cum sit actus voluntatis deliberatae. Quasi dicat, sicut voluntatis actus supponit rationis judicium, ita propositum deliberatum supponit rationis deliberationem. Et hic modus dicens mihi placet, et illo utar, quia est aptior ad rem explicandam, dummodo sub deliberatione comprehendamus non solum consulta-

tionem et quasi inquisitionem intellectus, sed etiam judicium, quo intellectus definite ponit quid sit eligibile vel eligibilis, vel quo in praesenti materia judicat expedire votum emittere. Atque hoc modo propositum voluntatis licet ab ipsa sit elicitem, denominabitur deliberatum extrinsece ab actu intellectus, quia, scilicet, cum sufficienti animadversione et judicio intellectus fit. Et ita explicando hanc proprietatem, incipimus exponere actus, qui ex parte intellectus præcedere debent, ut votum validum et obligatorium fieri possit.

2. *Ad votum necessarium esse aliquam deliberationem, et consensum liberum voluntatis.*

— *Quæ sit sufficiens deliberatio ad rovendum.*

— *Prima opinio.* — Ex hac ergo terminorum declaratione, et ex hactenus dictis constat, ad votum necessarium esse aliquam deliberationem, quia non fit sine consensu libero voluntatis; voluntas autem operari non potest sine prævia ratione considerante et discurrente; ergo est necessaria aliqua deliberatio, saltem illa quæ ad actum perfecte humanum et simpliciter liberum satis sit. Difficultas autem est, an hæc sufficiat, vel major requiratur, atque adeo quanta debeat esse hæc consideratio.

Quidam enim dicunt necessariam esse matram considerationem et consultationem, ita ut non sufficiat usus et judicium rationis, quod ad libertatem et dominium actus, et ad peccandum mortaliter satis sit, sed oporteat non fieri ex aliqua repentina et subita mutatione aut passione, sed ex plena advertentia ac consilio. Hæc opinio tribui solet Richard., in 4, d. 38, art. 2, q. 2. Sed revera eam non docet;

solum enim ait, vota ex surreptione facta non obligare; nam votum requirit deliberationem. Quanta vero debeat esse deliberatio, vel quæ surreptio sufficiat impedire votum, non declarat. Eam vero opinionem tenuisse videtur *Glossa*, in cap. *Dudum*, de Conver. conjugat., verb. *Calore iracundiae*, a qua non dissentunt ibi Panorm., Hostiens. et Anton., et favent Doctores, imo et iura dicentia, facta calore iracundiae non valere, donec transacta passione confirmetur, leg. *Quidquid*, 48, ff. de Regul. jur., ubi *Glossa* et Bart., pluresque alios refert Tiraquel., de Poenit. temp., caus. 1, num. 26, de juramento, et n. 27, de voto. Et a n. 24 usque ad 30 idem refert de multis aliis actionibus factis calore iracundiae, inter quas etiam ponit promissionem religionis cum Anton., in cap. *Sicut ex litteris*, de Jurejur.; et Felin. ibi, late, et in capit. *Si vero*, eod. n. 7, et cap. *Mattheum*, de Simon.. n. 2.

Idem late Rom., Singul. 313, alias 314, ubi excipit donationem piæ causæ, quæ valet etiam facta calore iracundiae. Quod cum aliis approbat Tiraquel., supra, num. 4, et de Privileg. piæ causæ, in 108. Possuntque pro hac sententia afferri cap. *Divortium*, de Poenit., d. 1, et cap. *Si quis juratus*, 2, quæst. 3.

3. *Ratio pro hac sententia.* — Ratio addi potest, quia votum est res valde gravis, inducit enim gravissimam obligationem, ac de se perpetuam; ergo natura sua postulat plenam rei considerationem et advertentiam, quia si aliter fiat, et homo maneat ligatus, sequuntur, moraliter loquendo, innumera pericula peccandi mortaliter, quia vota sic facta statim displicant, et difficile implentur, facillimeque violentur; ergo non est verisimile placere Deo talia vota, neque acceptare illa; non ergo sunt valida. Eo vel maxime quod votum natura sua est actus religionis; ergo etiam ex natura sua postulat ut ex judicio prudenti fiat; nam hoc postulat religionis virtus: votum autem quod non fit cum prædicta deliberatione perfecta, imprudenter fit et peccaminose; non est ergo votum.

4. *Secunda sententia amplectenda: deliberatio rationis sufficiens ad votum est, quæ requiritur ut actus sit simpliciter liber.* — Secunda sententia vera et communis est, ad votum sufficere illam deliberationem rationis, quæ necessaria est ut actus voluntatis sit simpliciter liber, ita ut fiat cum dominio simpliciter morali, id est, sufficiente ad actum absolute humanum, seu ad peccandum mortaliter; per hunc enim effectum solet communiter explicari hæc sententia. Quam indicat D. Thomas hic; dum enim ait deliberationem requiri ad votum, et non declarat specialem gradum aut modum hujus deliberationis, satis indicat eam deliberationem sufficere, quæ simpliciter deliberatio est: hujusmodi autem est illa, quæ sufficit ad actum absolute humanum, et ad peccandum mortaliter. Et ita exponit et sentit Cajetan., hic secutus Paludan., in 4, d. 38, q. 4, quem cæteri sequuntur; Soto, lib. 7 de Justit., q. 4, art. 2; Sylvest., verb. *Juramentum*, 4, n. 4, *Votum*, 2, q. 13. Idem Angel. et alii Summistæ, Navar. supra, cap. 12, n. 24 et 25; Anton., 2 p., tit. 11, cap. 2. Sumiturque ex *Glossa* 1, in c. *Mulier*, 32, q. 2, quatenus dicit, qui potest se obligare diabolo, posse etiam obligare se Deo. Et idem habet *Glos.* 20, q. 1, in princ.; Panorm., in cap. *Sicut in litteris*, de Jurejur., n. 2, ubi Felin., num. 3. Et in eamdem sententiam in-

clinant Joan. Andr. et alii expositores, in cap. *Dudum*, de Convers. conjug.

5. Probari autem potest primo ex c. *Sicut ex litteris*, de Jurejur., ubi juramentum calore iracundiae temerarie factum punitur ut grave peccatum, quia factum fuerat de re illicita, et propter hunc posteriorem defectum censemur non obligare, non ex defectu deliberationis. Simile argumentum sumitur ex cap. *Dudum*, de Convers. conjug., ubi significatur, votum factum calore iracundiae, quæ non absulit rationis usum, validum fuisse, cum tam non potuerit similis iracundia non impedi plenissimam et exactam deliberationem. Idem sumitur ex cap. 2, de Voto, ubi validum censemur esse votum Hierosolymitanæ peregrinationis factum a quodam in puerili et tenera etate, facilitate potius quam arbitrio discretionis; ergo ex sententia Pontificis non requiritur tam exacta discretio et prudentiale judicium ad valorem voti. Estque attente considerandum ad ea, quæ infra dicemus, votum illud Hierosolymitanæ peregrinationis fuisse semper in Ecclesia inter gravissima computatum; ergo si ad illud non requiritur tanta deliberatio, multo minus requiretur ad alia.

6. Favet etiam huic sententiae Ambrosius relatus in cap. *Sunt qui opes*, 16, q. 4, ex l. 2 de Poenit., cap. 9, ubi habet, donationem factam Ecclesiæ, *tumultuario mentis impulsu, non perpetuo judicio*, revocari non posse sine sacrilegio; ergo donatio facta Ecclesiæ sine prudenti et matura deliberatione valida est, alioquin non esset sacrilegium talia bona repetere; ergo a fortiori promissio facta Ecclesiæ, verbi gratia, dandi talia bona, quæ votum est, non requirit ad valorem suum tam exactam deliberationem. Denique hoc etiam suadent illa jura, quibus supra ostendimus vota facta in periculis mortis, et ex metu præseri proveniente ab intrinseco, valida esse, cap. 2, cap. *Sicut nobis*, de Regular., cum similibus. Nam hujusmodi vota fieri non solent cum tam exacta deliberatione.

7. Tandem probatur ratione, quia de essentia voti solum est quod sit actus humanus, et sufficienter voluntarius ad talem obligationem; sed ad hoc sufficit communis deliberatio, quæ ad peccandum mortaliter, vel ad alios contractus humanos satis est; ergo illa etiam sufficit ad valorem voti. Et confirmatur: nam similis deliberatio sufficit ad valorem juramenti, et ad culpam perjurii, et ad peccandum etiam mortaliter contra votum; ergo et ad obligationem voti, est enim de his omni-

bus consimilis ratio. Et illa generalis est optima, quod illa deliberatio, quæ sufficit ad se ligandum reatu æternæ damnationis, sufficit etiam ad se obligandum Deo vinculo promissionis. Item quod deliberatio, quæ sufficit ad proponendum sibi ultimum finem, quod censetur facere qui peccat mortaliter, sufficit ad imponendam sibi voti obligationem. Confirmatur secundo, nam si ultra hanc deliberationem alia major postulatur, nulla certa ratio excogitari potest ad designandum gradum hujus deliberationis, sufficientis ac necessariæ ad votum; potest enim hæc deliberatio esse magis vel minus diuturna, et cum consideratione plurium vel pauciorum rationum aut difficultatum, quæ in aliquo voto esse solent. Item cum non omnia vota sint paria, ad votum gravius, ut validum esset, postulanda esset major deliberatio, quod neque in jure fit, ut ex capitulis citatis constat, neque moraliter fieri potest, ita ut de valore uniuscunusque voti habeatur humana certitudo. Sistendum ergo est in generali ratione deliberationis sufficientis ad actum simpliciter liberum.

8. Neque est verisimile Glossas et auctores in contrarium allegatos, contra hanc veritatem sensisse; plures enim illorum distinctione declarant ac temperant sententiam suam. Potest autem duplex adhiberi distinctio. Prior est, calorem iracundiae interdum tantum esse, ut rationis usum pro tunc ita perturbet, ut liberum judicium non relinquit; aliquando vero non est tam vehemens, quin relinquit potestatem deliberandi sufficienter ad peccandum mortaliter; quia non obstante passione homo satis advertit quid faciat, et quid comodi vel incommodi sit in tali actione, ut eligi debeat vel repudiari, quamvis hoc fiat nimia celeritate, quasi præcipitatione quadam. In priori casu procedere possunt jura, quæ facta calore iracundiae non recipiunt, nisi transacta passione rata habeantur; et idem est de voto, juramento, etc., et non solum in passione iræ, sed etiam in amore, et quacumque alia ita perturbante rationem, id locum habet. Et in hoc sensu non habet locum exceptio de donatione piæ causæ, nam etiam illa, si cum tanta perturbatione fiat, valida non erit, ut constat. At vero quando calor iracundiae tantum posterior modo impedit perfectionem deliberationis, per se non invalidat voto neque alium actum.

9. Unde potest adhiberi secunda distinctio quoad hoc membrum, scilicet de actu irrito vel irritabili; nam actus sic factus non est

quidem irritus, ut dictum est, habet tamen justam causam cur irritari vel dispensari possit, ut infra dicemus. Et quoad hoc posset habere locum exceptio de donatione piæ causæ, in cuius favorem, etiamsi mente perturbata fiat, non irritatur. De quo alias. Atque hæc doctrina sumitur maxime ex Ant. de But., in d. c. *Sicut ex litteris*, et ibi Felin.; Deci., in d. l. *Quidquid*; Joan. Andr., in d. c. *Dudum*; Ant., 2 p., tit 10, c. 6, verb. *Quartus casus*; Panorm., in d. c. *Si vero*.

10. *Fit satis rationi contrariae.* — Per hæc ergo sufficienter responsum est ad propria jura. Ad rationem autem respondetur negando consequentiam, alioquin probaret non solum in votis, sed etiam in omnibus actionibus et negotiis humanis, quæ gravia sunt, majorem deliberationem esse simpliciter necessariam. Probaret etiam, pro negoti qualitate et differentia, diversos gradus deliberationis esse postulandos ad valorem negotii seu obligationis. Imo etiam probaret, quo peccatum mortale gravius est ex sua specie seu genere, eo necessariam esse majorem deliberationem, ut ad talem culpam imputetur. Solum igitur probatur illo argumento, juxta prudentem modum operandi requiri ad voto majorem deliberationem, quam ad alias communes actiones, et quo voto gravius est, eo majorem esse adhibendam considerationem. Inde autem non fit ut si in hoc defectus aliquis committatur, statim voto sit invalidum, nisi tanta sit indeliberatio, ut usum libertatis simpliciter impedit. Addunt vero prædicti auctores, et recte, voto, quod fit absque matura deliberatione proportionata, esse imperfectum, et ex eo capite habere causam aliquam ob quam dispensari possit, ut hoc modo occurrat illis incommodis, quæ ex hujusmodi temerariis seu repentinis votis oriri solent, quod etiam movebat auctores alterius sententia. Sed ex illis incommodis male colligitur, unumquemque pro arbitrio suo posse statim talia vota contemnere; illud enim majus esset incommodum, multisque periculis expositum; sed colligi debet, Praelatum jurisdictionem habentem posse, et interdum debere talia vota auferre vel commutare, considerata qualitate voti, et imperfectæ deliberationis; et hoc etiam in prædictis juribus docetur.

11. *Quo signo colligi poterit an voto subito factum, validum aut invalidum sit ex mentis inconsiderantia.* — Sed queret aliquis quo signo discerni poterit quando voto subito factum, validum aut invalidum faerit ex per-

turbatione vel inconsideratione rationis. Ad hoc respondet Angel., *Votum*, 1, n. 6, si, facto voto, homo cessante passione statim poeniteat, signum esse voto fuisse indeliberatum et invalidum. Sequitur ibi Tabien., et Supplementum Gabr., d. 38, q. 1, art. 1, circa finem. Et videntur fundari in d. cap. *Divortium*, et d. l. *Quidquid*. Hoc vero signum reprobant Palud., Anton., Sylvest., Soto, et alii, quia saepe retractatur actus plene deliberatus propter libertatem voluntatis, vel propter novam considerationem statim occurrentem, quæ non impedit quominus præcedens actus fuerit sufficienter liber. Item licet poenitentia statim post peccatum sequatur, non est signum peccatum non fuisse mortale, sed ad summum indicatur non fuisse ex habitu, sed ex passione, vel repentina occasione, ut notavit Guttier., d. c. 22, num. 14. Non tamen ita rejiciendum est hoc signum, quin sit aliqua conjectura, si aliae accedant; sed solum nec sufficiens nec vehemens existimandum est.

12. Alii docent tunc passionem impedire valorem voti, quando tanta est, quod sine illa voto non fuisse factum. Ita Panor., d. c. *Si vero*, n. 7, cum Anton., in c. *Sicut ex litteris*, n. 9. Idem clarissimus Abbas, in d. c. *Dudum*, n. 8, et idem videtur dicere Sylvest., d. q. 13. Sed est magis fallax et incertum signum, tum quia multa per occasionem fiunt quæ sine illa non fierent, et tamen valide fiunt; quia non obstante occasione, voluntas fuit sufficienter libera, et dedit consummatum consensum. Tum etiam quia quid homo faceret vel non faceret, non stante tali passione, et incertissimum est, et de facto nihil confert ad meritum vel demeritum; ergo nec ad validitatem vel invaliditatem voti. Neque etiam est signum non praestiti consensus, posita passione; neque etiam indicat fuisse omnino perturbatam rationem, sed ad summum indicat indiscretum vel imprudens judicium.

13. *Nullum certum indicium posse dari de validitate voti facti, vel invaliditate per inconsiderantiam, nisi prudentis arbitrium.* — Dico ergo nullum signum certum et infallibile posse circa hoc dari, sed prudenti arbitrio opus esse, et præsertim spectandam rationis advertentiam. Nam si tanta fuit passio, ut homo non attenderit quid ageret, tunc indeliberata fuit actio, et insufficiens ad voto, quia etiam ad peccandum mortaliter non sufficeret. Si vero nec subita passio nec brevitas temporis abstulit sufficientem advertentiam, cum aliqua collatione ejus (quod agebatur) cum actu op-

posito, sine ullo signo perturbati discursus, tunc passio non abstulit sufficientem deliberationem, ut bene Cajet. declarat. Quid autem agendum sit in casu dubio, dicemus infra in peculiari capite.

14. *Non oportere ut deliberatio ad voto sufficiens quoad judicium tempore præcedat.* — Sed quid de temporis brevitate seu successione? Navar., capite duodecimo, num. 26, deliberationem hanc in momento dicit haberi posse, et non oportere ut tempore antecedat ad propositum voluntatis, sed tantum naturæ orline; nam in eodem instanti potest voto emitti. Sed hoc potest intelligi vel de tota deliberatione, vel tantum de conclusione seu judicio ejus. Priori modo esset vera illa sententia, si de Angelis esset sermo, vel de hominibus divinitus elevatis, ut fuerunt Christus Dominus, et B. Virgo, de quibus verisimile est in primo instanti conceptionis sue voto aliquæ accedant; sed solum nec sufficiens nec vehemens existimandum est.

15. *Objectio. — Solutio.* — Sed objiciebatur tale voto imprudens esse et peccaminosum, ideoque non esse acceptum Deo. Respondetur ex dictis negando consequentiam: supra enim ostensum est, voto, quod peccaminose fit, licet non sit placitum Deo quoad malitiam, acceptari nihilominus quoad obligationem. Ita ergo nunc dicimus voto, quod imprudenter fit, non placere Deo quoad imprudentiam, nec quoad malitiam, si quam inde contrahit, et nihilominus si sufficienti deliberatione fit, acceptari quoad obligationem. Secundo, dicimus non esse necessarium ut voto sie factum peccaminosum sit; sæpius enim fit bona

intentione, et ex motivo honesto, et absque circumstantia quae imputari posset ad culpam, quia, licet fortasse in re ipsa modus sit ex se reprehensibilis et culpabilis, facile tamen accidere potest ut hoc ipsum vel non advertatur, vel ignoretur inculpabiliter. Et tunc actus votandi non solum non erit peccatum, sed etiam esse potest meritorius, si votans in gratia sit.

CAPUT X.

UTRUM AD VOTUM SIT NECESSARIA FORMALIS DELIBERATIO VOTI IN SE, VEL VIRTUALIS ET IN CAUSA SUFFICIAT.

1. *An ad validitatem voti necessaria sit formalis deliberatio in instanti in quo emittitur.* — In praecedenti capite præcipue explicatum est quæ intellectus cogitatio ac consideratio antecedat ordinarie ad deliberandum de **voto**, priusquam fiat, et quæ sit simpliciter necessaria; quæ vero, ad prudentem votandi modum: in hoc autem capite præcipue declarandum est, quæ advertentia actualis intellectus necessaria sit in eomet instanti in quo votum fit. Et ad hoc explicandum utimur distinctione formalis et virtualis deliberationis, qua utitur Cajetanus, in d. art. 4, et est similis illi, quæ in materia de Sacramentis dari solet de intentione formalis et virtuali, de qua videri possunt dicta in 3 tom., disput. 13, sect. 3. Supponimus ergo, ex dictis in capite praecedenti, ad votum necessarium esse ut praecedat in intellectu deliberatio formalis de voto faciendo, sive ordine temporis, sive saltem naturæ. Difficultas ergo nunc est an necessarium sit, ut eadem formalis deliberatio duret usque ad illud instans intrinsecum (ut sic dicam), in quo voluntas vult obligationem voti suspicere, vel satis sit quod præcesserit, et virtus ejus maneat eo tempore in quo fit votum, quæ **virtus** appellatur **virtualis** **deliberatio**.

2. *Prima sententia.* — Prima igitur sententia esse potest, necessariam esse formalem deliberationem, neque virtualem sufficere. Ita sentit Angel., 2 part., quæst. de Voto, articulo primo, diff. 3, cap. 2, illat. 2, et conclus. 4, qui ita interpretatur opinionem Richardi. Probatur primo, quia voluntas seu deliberatio in causa non sufficit ad votum, alias **votum** ebrii esset validum, quia est voluntarium in causa, quod constat esse falsum; at illa est deliberatio **virtualis**; ergo. Secundo, quia qui jurat ex consuetudine, licet subito promittat

cum juramento se iturum Jerusalem, si lurescit, etc., non obligatur voto vel juramento, et tamen factum est cum intentione virtuali; ergo. Major patet, quia sic promittens non habet animum promittendi, qui est de essentia voti; imo fieri potest ut, licet habeat talam consuetudinem, nunquam habuerit proposatum, vel deliberationem votandi. Minor etiam patet, quia ille peccat mortaliter sic jurando, nam illud juramentum est voluntarium, saltem in ipsa consuetudine. Tertio argumentor in hunc modum, quia voti substantia consistit in actu interno voluntatis, quo homo vult se obligare; ergo hic formaliter necessarius est; ergo etiam in eodem instanti est necessarium judicium sufficiens ad illum actum, quia voluntas non fertur nisi in objectum actu cogitatum et judicatum. Vel ergo illud judicium prout tune formaliter habetur, est sufficiens ut actus voluntatis sit, vel non est sufficiens. Si primum dicatur, illa est formalis deliberatio; si vero dicatur secundum, actus voluntatis non erit sufficiens ad obligationem voti, etiamsi deliberatio in intellectu præcesserit. Probatur hoc ultimum (cætera enim per se clara videntur), quia ad votum necessarium est liberum propositum se obligandi, ut probatum est; sed illud propositum non est tune liberum, ut in casu supponitur; ergo non est sufficiens ad obligandum. Dices actum illum esse liberum per relationem ad praecedentem deliberationem. Sed contra: nam hæc est libertas solum per denominationem extrinsecam, quæ ad moralem effectum non sufficit, ut patet in voluntate ebrii aut dormientis, de quo statim dicemus.

3. *Secunda sententia.* — Secunda opinio est, sufficere virtualem deliberationem. Hanc videtur supponere Cajetan., d. art. 1. Clarius Navar., cap. 2, num. 26, verb. Quinto; Aragon., d. art. 1, dub. 2, conclus. 2, in ultimis verbis ejus, quatenus ait, ad votum necessarium esse, quod fuerit volitum in se formaliter aut virtualiter. Idem Ludov. Lopez, 1 part. Instruct., cap. 43, vers. 2. Et probari potest ex illo principio, quod illa deliberatio sufficit ad votum, quæ sufficit ad peccandum mortaliter; sed deliberatio virtualis sufficit ad peccandum mortaliter, ut constat; ergo. Secundo, actus virtualiter deliberatus est perfecte humanus, nam sacerdos consecratus ex virtuali intentione, vel cithareodus pulsans ex vi præcedentis applicationis, actum perfecte humanum facit; ergo qui votet simili intentione, actum perfecte humanum facit; ergo verum votum

emittit. Tertio, intentio virtualis sufficit ad sacramentum conficiendum et recipiendum, item ad orandum, imo ad impetrandum; ergo et al. votandum sufficit.

4. *Conciliatur dictæ opiniones.* — *Quæ virtualis deliberatio sit sufficiens ad votum.* — *Alius modus deliberationis virtualis.* — Hæc vero videtur posse conciliari adhibita distinctione de virtuali deliberatione. Quædam enim est quæ fundatur in praecedenti deliberatione formalis ejusdem actus, qui dicitur esse virtualiter voluntarius, seu deliberatus; et dicitur virtualis, quia non existit eo tempore vel momento, quo fit actus per illam deliberatus, licet actualiter et formaliter præcesserit, sed moraliter censemur durare et influere eo tempore in quo fit actio. Qui modus virtualis deliberationis recte explicatur exemplo intentionis ministrandi sacramentum, quæ formaliter aliquando præcessit, et licet in se non duret, tamen esse virtualiter censemur, quando nec retractata est, nec influxus ejus omnino cessavit, sed ab illa adhuc movetur homo ad operandum. Simile ergo potest accidere in praesenti materia, si quis deliberavit votum emittere, aut profiteri religionem, postea vero, eo tempore ac momento quo emittit votum, distractitur ab illo actuali proposito et deliberatione; nam, ea distractione non obstante, censemur operari cum virtuali deliberatione ac proposito votandi. Alio vero modo potest virtualis esse deliberatio, non quia fundatur in deliberatione quæ præcessit, sed quia ita imputatur moraliter actus, ac si præcessisset. Ita contingit in casu de ebrio occidente hominem; ille enim nunquam proposuit vel deliberavit de hoc formalis objecto, vel actu homicidii in se, sed quia deliberavit de causa, non adhibita sufficiente diligentia ne sequeretur effectus quem cavere debebat, ideo talis actus moraliter imputatur tanquam deliberatus. Et hoc modo dicitur virtualiter deliberatus in alio.

5. Posterior ergo sententia intelligenda videtur de virtuali deliberatione fundata in formalis praecedente. Et in eo sensu illam suadent rationes ibi factæ. Et addere possumus exempla: constat enim multis, ac fere omnes qui suscipiunt ordinem sacrum, eo tempore quo recipiunt ordines, non cogitare actu de voto castitatis emittendo, imo nec de ordine quem suscipiunt; et tamen nemo dubitat quin votum validum emittant ex virtute præcedentis deliberationis, cuius virtus tunc operatur. Idem contingere potest in professione religiosis, et in emissione cuiuscumque voti sim-

plicis, maxime si exteriori voce fiat: nam in voto pure mentali, vix potest accidere vel cogitari talis distractio, quia cum de illo formaliter deliberatur, tunc subito et statim fit. Deinde hic modus deliberationis sufficit ad peccandum mortaliter per propriam et internam culpam, vel culpæ augmentum, dummodo libertas in operando duret, quamvis non duret actualis advertentia ad malitiam, et consequenter neque actualis deliberatio de peccato, ut peccatum est, ut latius ostenditur in 1. 2, quæst. 6, art. 8. Ergo eadem ratione sufficit ad votum, juxta principium superius positum.

6. *Ratio principalis.* — Ratio denique est, quia in eo casu intervenit formalis voluntas votandi ex propria actuali deliberatione illius, et illa voluntas moraliter durat, quia retractata non est, ut supponimus, et illa est quæ virtualiter influit in totam illam actionem; ergo sufficit ad valorem et moralem effectum talis actionis. Et confirmatur, quia vix fieri potest ut homo aliter operetur, humano et ordinario modo loquendo; ad valorem autem voti ab homine facti, non est exigendus modus exquisitus, et præter humanam conditionem. Item hac ratione homo potest obligari homini, etiamsi, eo tempore quo obligatur, actu non cogitet de tali obligatione, ut patet clare quando quis obligatur per procuratorem; nam postea obligatur in virtute prioris voluntatis, quando de re illa nihil cogitat.

7. *Objectio.* — *Solutio.* — Dices, in eo casu votum non virtualiter tantum, sed formaliter etiam esse deliberatum. Patet, quia voluntas non dicitur deliberata nisi per denominacionem a praecedenti deliberatione intellectus; sed illa deliberatio, quæ præcessit, formalis fuit, et voluntas illa non denominatur deliberata a judicio solo, quod cum illa simul est, sed a collatione et resolutione quæ præcessit, et fuit formalis deliberatio, ex qua illa voluntas originem dicit. Respondeo primo, hoc pertinere ad quæstionem de nomine; nam quod in re intendimus, solum est, non oportere ut actualis deliberatio formaliter sit quando fit votum, et licet sit ab illa, tamen quia non est ab illa formaliter existente, sed virtute, ideo virtualis denominatur. Secundo, concedi potest voluntatem illam, a qua principaliter nascitur obligatio talis voti, esse formaliter deliberatam, licet voluntas illa quæ adest, quando votum perficitur, solum sit virtualiter deliberata. Quod magis in sequentibus clarabitur.